

TORENVALKEN IN NESTKASTEN

De artikelen over het broeden van *torenvalken* in „Het Vogeljaar” no. 4 van 4 augustus 1959 en in no. 6 van Kerstmis 1960, hebben mij bijzonder geïnteresseerd, omdat ook ik als vogelwachter van het beschermde natuurgebied „Oehe-Schleimünde” interessante waarnemingen over deze vogels heb gedaan. Misschien heeft het wel nut deze ervaringen uit te wisselen.

Toen mijn vrouw en ik in 1947 de verzorging van Oehe-Schleimünde op ons namen, zagen we boven het gebied vaak een paar jagende *torenvalken*. Na enige tijd vond ik in het nabijgelegen terrein, waarop zich een klein dennenbosje bevond, de horst met 4 eieren, die bebroed werden. Alle 4 de jongen vlogen toen uit. Tot 1959 gebeurde er niets bijzonders meer, omdat de dennenopstand door de eigenaar gedeeltelijk was gekapt. Wel heeft de *torenvalk* zich soms nog laten zien, maar hij was van broedplaats veranderd.

In juni 1959 stak op een dag een *torenvalk* het reservaat in zuidoostelijke richting over en kwam na enige tijd met prooi terug. De volgende dag om ongeveer 18.00 uur vloog hij nog eens in dezelfde richting over het gebied en keerde net als de vorige dag na ongeveer een uur terug, nu echter zonder prooi. Plotseling stond hij stil boven de oude Schlei en de daaraan grenzende zandgronden.

Daar deze gronden vaak worden overspoeld, leven hier geen muizen. De valk stond stil in de lucht, stootte en sloeg een ongeveer 3 dagen oude *Noordse stern*. Ogenblikkelijk werd hij door de oude vogels en enkele *stormmeeuwen* achtervolgd, waardoor hij zijn prooi liet en de jonge vogel in het water van de Schlei viel. De door de slag wat verdoofde jonge *stern* herstelde zich al gauw en zwom aan land, waar het door de oude vogels bezorgd werd opgewacht. In ons reservaat bevindt zich een kleine aanplant van jonge peppels; het betreft hier zaailingen van een oude peppel, waarvan de vermolmde stam nog in 1959 stond. In deze holle boom op een hoogte van 1,25 m broedde de

grote zaagbek. Het was het enige broedpaar in dit gebied. Op een dag lag de oude stam met het legsel op de grond. Daar ik er prijs op stelde de zaagbek voor het gebied te behouden, plaatste ik twee nestkasten no. 4 van 40×30×25, zoals die worden omschreven in „Het Vogeljaar” no. 4 van 1959. Ook bedekte ik de bodem met turfmolm. Een van deze nestkasten bevestigde ik in een peppel, de andere aan een schuilhut. In 1960 werden beide kasten echter noch door de zaagbek, noch door een andere vogelsoort in gebruik genomen. Bij een controleronde, die ik eind april 1961 deed, vloog uit de zich in de peppel bevindende nestkast een *torenvalk*. In dezelfde boom, 3 m boven de nestkast, bevond zich een nest van een *zwarte kraai* met 5 eieren, dit verstoorde ik, omdat wij in ons natuurgebied niet erg op kraaien zijn gesteld. In de nestkast van de *torenvalk* lag één ei. Het legsel werd in de tijd, die daarop volgde, nog tot 6 eieren uitgebreid. Zodoende had ik de gelegenheid om door waarnemingen en onderzoek van de braakballen na te gaan of de *torenvalk* voor een reservaat nuttig is. Daar van de 6 eieren 4 jongen uit het ei zijn gekomen en ook zijn uitgevlogen, heb ik 48 braakballen van het *torenvalken*paar verzameld en geanalyseerd, waarvan onderstaand het resultaat:

Ik vond gedurende de broedtijd behalve enkele resten van muizen, een jonge *kievit* en een *koolmees*. De braakballen bevatten:

- 90% resten van muizen
- enkele snavels van *huismussen*
- een snavel van een mees
- wat grindresten
- grashalmen
- een stuk draadwier van 15 cm lengte

Na de met dit paar *torenvalken* opgedane ervaringen kan hun aanwezigheid in het reservaat worden geduld.

Ik hoop met dit verslag een bijdrage aan het onderzoek naar het broeden van *torenvalken* in nestkasten te hebben geleverd.

Chr. Scheidweiler, Hamburg.

Insectenvangende kokmeeuwen

Vroeger schreef Ko Zweeres reeds (jrg. 7, pag. 173) over insectenvangende *kokmeeuwen*. Ik herinner mij nog, dat wij op de dag, dat Zweeres aan de Balgzanddijk insectenvangende *kokmeeuwen* waarnam, hetzelfde waarnamen boven de IJsselmeerdijk tussen Lelystad en Kamperhoek.

Op bepaalde dagen, indien de periode daarvoor gunstig is, zwermen sommige insectensoorten uit tot soms hoog in de lucht. Van deze dagen maken *kokmeeuwen* dan zonder uitzondering gebruik, al zwevende in de lucht, een groot aantal van deze insecten te vangen.

Afgelopen zomer zag ik op 31 juli honderden *kokmeeuwen* op deze wijze boven Hilversum en omgeving insecten vangen. De dag daarop 1 augustus nam ik tussen Leiden en Amsterdam, o.a. bij Roelofarendsveen, Aalsmeer, Schiphol en ook bij Weesp, Naardermeer en Hilversum werkelijk vele duizenden insectenvangende *kokmeeuwen* waar. Ik kon er verscheidene, vele malen in één minuut, naar insecten zien happen. Zelfs een *torenavalk* trachtte dit kunstje tussen een grote troep *kokmeeuwen* na te doen. Ook op 7 augustus zag ik tussen Uithoorn en Mijdrecht honderden *kokmeeuwen* op dezelfde wijze jagen.

Ik heb het idee, dat op zulke speciale dagen alle *kokmeeuwen* in de lucht met deze insectenvangrij zeer nuttig werk verrichten. Het zou de moeite waard zijn, om eens na te gaan wat voor soorten insecten hier worden gevangen, want ik geloof vast, dat hier niet alleen vliegende mieren worden gevangen. Ook voor tellingen van het aanwezige aantal *kokmeeuwen* lijken mij deze dagen heel geschikt. Het aantal *kokmeeuwen* dat ik tenminste op 1 augustus in de lucht zag, was ongelooflijk. *Het nut van insectenvangende kokmeeuwen moet m.i. niet onderschat worden.* Uit een bericht van de heer H. Stel bleek, dat deze wijze van voedselzoeken ook in andere delen van het land werd waargenomen. De heer Stel schrijft hierover het volgende:

„Op 31 juli 1961 zag ik boven het kampeerterrein „Duinoord“ bij Nes op Ameland en boven de bossen ten Westen en ten Oosten daarvan een paar duizend *kokmeeuwen*. De vogels bleven daar een paar uren rondvliegen en hapten naar hoog in de lucht vliegende insecten.

De beheerder van het kampeerterrein (de heer J. van Eijck), die daar al enkele tientallen jaren woont, had een dergelijk schouwspel daar nog nooit gezien.

Zouden deze vogels van hun kolonieplaats verdreven zijn (b.v. door zomergasten) of zou dit een samengroepen voor een eventuele trek zijn geweest? Het waren oude en jonge vogels (ook bevond zich er tussen een enkele *zilvermeeuw*). M.i. betreft het hier een speciale samenloop van omstandigheden, namelijk het weer dat de insecten en masse op bepaalde gunstige dagen de gelegenheid gaf te zwermen en de aanwezigheid van *kokmeeuwen* op een bepaalde plaats.

J. T.

Eerste maart-waarneming van de tuinfluiter (*Sylvia borin*) in Nederland

Op 4 maart 1961 ving de heer H. J. de Groot, lid van het vogelringstation „Frankendael“ te Nieuwersluis a. d. Vecht een *tuinfluiter* (*Sylvia borin*).

Hoewel hij de soort reeds vaker in handen had, determineerde hij, gezien de zeer vroege datum, de vogel toch nog met behulp van de Vogelgids en een tabel verstrekt aan de leden van de Contactgroep voor Vogelringstations. Verwisseling met een andere soort is daarom uitgesloten. De vogel werd geringd weer losgelaten.

G. J. van Oordt en J. Verwey (Voorkomen en trek der in Nederland in het wild waargenomen vogelsoorten) vermelden over de terugtrek van de *tuinfluiter*: „keert terug van half of eind april en begin mei“.

Eykman c.s. (De Nederlandsche Vogels) vermelden: „de terugtrek kan eind April of zelfs pas begin Mei verwacht worden“, en geven als vroegste datum „half april 1869“ (Crommelin Arch.).

In zijn Ornithologie van Nederland vermeldt Ten Kate als vroegste datum: „12 april 1942, Bos van Amsterdam“ (Limosa 22, pag. 380). Het exemplaar van 4 maart 1961 te Nieuwersluis a. d. Vecht is dus de vroegste waarneming in Nederland.

Vermeldenswaard is verder nog, dat een tweede *tuinfluiter* door ondergetekende op 10 april 1961 te Amsterdam-O. werd gevangen en geringd weer werd losgelaten.

Ook in Engeland werden vroege waarnemingen van de *tuinfluiter* gedaan, o.a. te Lincolnshire op 1 januari 1961 (British Birds vol. 54, nummer 3, March 1961, pag. 123).

H. F. ARENTSEN

Hoog broedgeval van koolmezen

Even wil ik melding maken van een nogal „hoog“ broedgeval van *koolmezen*. Ze nestelden achter een plank in de nok van het K.N.M.I. te De Bilt. Bovenaan zat een gat in de plank van een uitgevallen kwast, waardoor zij onder de pannen konden komen. Het nest zat op ca. 20 meter hoogte. Van 8 mei tot de zaterdag vóór Pinksteren (13 mei) zag ik de ouden regelmatig het gat in schieten. Van collega's hoorde ik, dat ze voor 8 mei ook al druk vlogen. De dag ná Pinksteren was alles stil. Daar het nest op een oncontroleerbare plaats zat kon niet geconstateerd worden of de jongen ook zijn uitgevlogen. De vlucht met voedsel naar het nest werd meestal in twee etappes afgelegd. Eerst tot op ca. 10 à 12 meter hoogte, waar even gepauzeerd werd op een buis van een steigerwerk, daarna in één ruk, vrij steil, omhoog het gat in. De terugweg ging in één ruk door naar beneden.

Komen dergelijke broedgevallen op zulk hoog niveau meer voor? *)

H. VAN BRUINISSEN

*) Indien de situatie daarvoor geschikt is kan het inderdaad wel eens vaker voorkomen, dat *koolmezen* zo hoog een broedplaats kiezen.

(Red.)

Dodaars als (hoogvliegende) nacht-trekker

Verschiedene lezers en lezeressen van „Het Vogelaar” zullen de aardige „vibrerende” roep kennen, die het *dodaarsje* in de paartijd maakt. Nu is er een andere, bijzondere mooie roep, bestaande uit een zeer hoog „ti-ti”, gevolgd door een zeer helder „lulululululululu”, welke roep ik al 28 jaar geleden en vele malen daarna hoorde op de buitenplaats „Ter Hooge” op Walcheren.

Het geluid verplaatst zich dikwijls met ongelofelijke snelheid, klinkt soms laag over het water, dan weer hoog in de lucht en praktisch steeds 's nachts, vooral in de lente en nazomer. Al die jaren heb ik nooit met zekerheid kunnen vaststellen of dit geluid ook van de *dodaars* afkomstig was. Tot ik op 14 maart 1960 op klaarlichte dag een *dodaarsje* aantrof in de Kil van Hurwenen, dat dit geluid voortbracht, zittend op het water.

Dat ik het vaak hoog in de lucht hoorde, is niet zo verwonderlijk, wanneer we bedenken, dat *dodaarsjes* soms het slachtoffer worden van vuurtorens en hoogspanningsdraden.

A. J. H. Baron van Lynden.

Putter als broedvogel te Bergen N.H.

Afgaande op mededelingen van vogelliefhebbers, die voor hun dagelijks werk langs de weg vertoeven, wordt het waarschijnlijk geacht dat de *putter* voor het eerst in Bergen broedde in 1958. Van vóór die tijd zijn geen broedgegevens bekend hoewel het mogelijk is dat de *putter* vóór 1958 reeds gebroed heeft.

Het ons bekende broedgeval in 1958 was in de Dorpsstraat van Bergen. Daar werd het nest gevonden in een lindeboom, op een hoogte van ongeveer vier meter. De jongen vlogen voorspoedig uit. Vermoedelijk ging deze broedpoging vergezeld van een tweede, maar dit nest werd tijdens de bouw (?) verstoord.

De tijd, die verstreek tussen het uitvliegen der jongen en het volgende broedseizoen, wordt gekenmerkt door vele waarnemingen van *putters*.

Het jaar 1959 bracht ons geen concrete broedgevallen. Wel werden vele malen *putters* waargenomen, ook in de broedperiode. Na het broedseizoen werden enkele malen een of meer *putter*-families waargenomen, zodat verondersteld mag worden dat er toch wel gebroed is.

Tijdens de voorjaarsmaanden van 1960 werden ons drie territoria bekend: twee in en om het dorp zelf en één aan de westzijde van Bergen. Deze drie paren *putters* brachten elk hun jongen voorspoedig groot; slechts één jong werd dood gevonden.

De gehele nazomer en herfst van 1960 werden vele waarnemingen van *putters* gedaan, al dan niet in groepsverband. De winter- en voorjaarsmaanden sluiten hier met een kleine onderbreking op aan.

Het broedseizoen van 1961 bracht ten minste vijf territoria, waarvan twee nesten werden gevonden (med. Zwaan en Akerboom te Bergen). Het laatste broedsel, dat wij ooit aantroffen, werd door de heer Akerboom op 31 augustus

1961 gevonden; op 3 september bevonden er zich nog vrij grote jongen in (laat tweede of derde broedsel?). Dit nest bevond zich in een ongeveer 3 meter hoge meidoorn.

Veel nesten werden gevonden in drukke straten, het late putternest zelfs in een voortuintje vlak langs een drukke weg. Het schijnt, dat de *putter* zich niet stoort aan drukte.

Vaak werden *putters* gezien langs de grens van polder en bos om en nabij de Bergermeerpolder. Dit jaar echter werden ook enkele malen zingende mannetjes waargenomen langs de Bree-laan, die naar het Staatsbos te Schoorl leidt.

Resumerend mogen we aannemen, dat het de *putter* goed gaat in de omgeving van Bergen, gezien de gestadige vooruitgang van het aantal broedparen.

Overzicht van de waarnemingen van trekvogels in 1960

De technische leider (P. B. Jansen) van de Studiekring van Ecologie en Fenologie van het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut geeft in zijn jaarlijkse gestencilde overzicht van de binnengekomen gegevens van de *kievit*, *gierzwaluw*, *boerenzwaluw*, *fitis* en *tijftaf* in 1960, een samenvatting over de voorjaarstrek van deze soorten. Behalve twee weerkaartjes (van 20 februari 1960 en 6 april 1960) zijn drie kaartjes met de eerste waarnemingsdata van *kievit*, *gierzwaluw* en *boerenzwaluw* opgenomen en twee grafiekjes van het verloop van de zang van de *tijftaf* en de *fitis* op vier verschillende waarnemingsplaatsen.

Wel dient opgemerkt te worden, dat vermoedelijk slechts binnengekomen gegevens werden verwerkt en voor dit verslag, b.v. vroege waarnemingsdata van de *gierzwaluw* die in „Het Vogelaar” werden vermeld, niet werden gebruikt.

Waarnemers, die willen meewerken aan deze fenologische waarnemingen, kunnen voor bovengenoemde soorten kaarten opvragen bij het Kon. Ned. Meteorologisch Instituut, Studiekring voor Ecologie en Fenologie te De Bilt.

J. T.

Wintervoeding van mezen

Vrienden brachten verleden jaar van een wintersportvakantie een vogelvoerapparaatje mee, waar de mezen in onze tuin gretig op af komen. Het is een doodsimpel geval: een stukje boomstam, dat vertikaal hangt en waarin enige grote gaten zijn geboord, waarin pindakaas of met zaad vermengd vet wordt gesmeerd. Eronder hangt een bakje (uitgehohde boomstam) voor zonnebloempitten e.d. Boven het stammetje met de gaten is een afdakje gemaakt. Het is weer eens wat anders dan de traditionele voerplank. Onze „tuinroodborst” (die wij 's zomers niet zien) vond de pindakaas blijkbaar erg aantrekkelijk, naderde eerst schuchter, later meer vertrouwd, hing er snel klapwiekend (op kolibriemaniër) voor om te snoepen en zat later zelfs als volbloed mees tegen het stammetje!

J. C. BORSTLAP, Castricum